

योऽग्निरग्निरेध्यजायत शोकात्पृथिव्या उत वा दिवस्परि ।

येन प्रजा विश्वकर्मा ज्ञानं तमग्ने हेतुः परि ते वृणक्तु ॥ ४५ ॥

नैर्मल्येऽजमुपदधाति । योऽग्निरग्निद्वयोऽजोऽग्नेः प्रजापतेः शोकादध्यजायत अ-
ग्निसंतापादुत्पन्नः अत्राग्निः प्रजापतिः । उत वा अपि च दिवः शोकात्पृथिव्याश्च
शोकाद्योऽजः पर्यजायत उत्पन्नः अग्निपृथिवीदिवां शोकादजोत्पत्तिः श्रुत्योक्ता यद्वै
प्रजापतेः शोकादजायत तदिवश्च पृथिव्यै च शोकादजायतेति [७.५.२.२१.] । वि-
श्वकर्मा स एव प्रजापतिः येनाजेन वायूपेण प्रजा ज्ञानं उत्पादितवान् अजस्य
वायूपत्वं ततः प्रजोत्पत्तिः श्रुत्योक्ता वाग्वाऽअजो वाचो वै प्रजा विश्वकर्मा ज-
ज्ञानेति [७.५.२.२१.] । हे अग्ने चित्य ते तव हेतुः क्रोधः तमजं परिवृणक्तु प-
रित्यजतु त्वयाजि कोपो न कार्य इत्यर्थः ॥ माधवस्तु पृथिव्या उपरि स्थितादुत वा
यदा दिवः परि द्युलोकोपरि स्थितात् शोकात् शुच दीप्तौ घञन्तः दीप्तियुक्तादग्नेः
प्रजापतेः सकाशाद्योऽग्निद्वयोऽजोऽध्यजायत विश्वकर्मा येनाजेन प्रजाः पशून् ज-
ज्ञान । अजस्य पशुसाधनत्वं तैत्तिरीयश्रुत्योक्तम् ततोऽजस्तूपरः समभवत्तच्च स्वायै
देवतायाऽआलभत ततो वै प्रजाः पशूनसृजतेति । शेषं पूर्ववत् ॥ ४५ ॥

चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः ।

आप्रा द्यावापृथिवीऽअन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्युषश्च ॥ ४६ ॥

का° [१७.५.१८.] चित्रं देवानामित्यर्धर्चशः सुवाङ्मती मध्यमे । अर्धर्चद्वयेन पु-
रुषशिरस्याहुतिद्वयं जुहोतीत्यर्थः ॥ व्याख्याता [७.४२.] ॥ ४६ ॥

V. a. इमं मा ह्रिंसीर्दिपादं पशुं सहस्राक्षो मेधाय चीयमानः ।

मयं पशुं मेधमग्ने जुषस्व तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद ॥

b. मयं ते शुगृह्णतु यं द्विष्मस्तं ते शुगृह्णतु ॥ ४७ ॥

का° [१७.५.१९.] बर्हिर्वैद्युदङ्तिष्ठन्नुपतिष्ठतऽउत्सर्गेरिमं मा ह्रिंसीरिति प्र-
तिमन्त्रम् । अग्नेरुत्तीर्य वेदेर्वह्निर्दक्षिणे उदङ्मुखस्तिष्ठन्निमं मेत्युत्सर्गसंज्ञैः पञ्चमन्त्रैः
पुरुषादिशिरांस्युपतिष्ठतेऽध्वर्युः एकपशुपक्षे तमेव पञ्चभिरित्यर्थः ॥ अग्निदेवत्याः